

Husbyhändelserna 2013 och Svenska kyrkans roll

En nyanserad lägesuppfattning och förståelse för de lokala sammanhangen kan vara avgörande för hur händelser som de i maj 2013 i Husby norr om Stockholm utvecklar sig.

Aktioner och insatser både från samhället i stort och av Svenska kyrkan riskerar att missa målet, om de baseras på mediebilder och utifrånperspektiv snarare än samråd och samförstånd med de som finns närmast händelsen.

Tre av Svenska kyrkans församlingar och Stockholms stift delar här med sig av erfarenheter efter försommaren 2013 med stenkastning, bilbränder och andra uttryck för vad som sammantaget kan benämnas social oro.

Termen social oro är i sig vag och har kritiserats för att vara missvisande, då den fokuserar problem och incidenter snarare än bakomliggande faktorer och större sammanhang. Att incidenter uppstår har att göra med social hållbarhet, trygghet, säkerhet och många andra faktorer. Det förebyggande arbetet och insatserna efteråt bör därför ske på flera nivåer, genom aktörer med ansvar för olika delar: det personliga sammanhanget, det lokala, och det strukturella. Ett sätt att vända perspektivet kan vara att göra som Malmö stad, som i sitt arbete i stället använder begreppet "kollektiv styrka".

De tre församlingarnas – Spånga-Kista, Botkyrka och Järfälla – liksom Stockholms stifts erfarenheter efter händelserna i Husby med omnejd visar konkret på några nyckelfaktorer i det akuta skedet:

- samråd med de som arbetar närmast händelsen,
- var uppmärksam på det arbete som görs lokalt,
- kommunicera, koordinera och tänk igenom helheten.

Det finns stor erfarenhet i Svenska kyrkans församlingar av arbete med ungdomar, utsatthet och interreligiös samverkan.

Bakgrund till händelserna i Husby

Den 13 maj 2013 skjuts en man till döds av polis i en lägenhet i Stockholmsförorten Husby. Enligt polisen ska han ha uppträtt hotfullt med kniv och bedömts utgöra en livsfara för sin omgivning. Samma vecka inleds en serie av nattliga bilbränder, stenkastning mot polis och räddningstjänst, skadegörelse och andra oroligheter. Främst ungdomar samlas i Stockholms norra förorter kvälls- och nattetid, både i lokala grupper och tillresta från övriga delar av Stockholm och Sverige.

Mediebevakningen blir en tid intensiv, vilket i sin tur manar fler att agera: myndigheter, företrädare för olika organisationer, och personer som söker sig till förorterna för att "bråka med polisen".

Medierapporteringen når också utanför Sveriges gränser.

Organisationen Megafonen tar som sin uppgift att tala för de arga ungdomarna i Stockholms norra förorter och tecknar i uttalanden i medierna en bild av utanförskap, brist på sysselsättning, motsättningar och ilska eller hat mot polisen som en bakgrund till det som sker.

På fredagen efter en veckas oro på förortsgator i Stockholmsområdet och även på några andra platser i landet, arrangerar Stockholms stift en manifestation mot våld ledd av biskop Eva Brunne, i Storkyrkan i Stockholm. Samma dag träffar biskop Eva också företrädare för stadsdelsnämnden i

Husby. Lika uppskattat som mötet med kommunens nyckelpersoner blev, lika oklart var syftet med manifestationen i Storkyrkan, menar man från berörda församlingar.

I den här erfarenhetsrapporten kommenterar Gunnar Tingström, kyrkoherde i Spånga-Kista församling, Beatrice Lönnqvist, komminister Botkyrka församling, norra distriktet, Krister Kappel, Järfälla församling och Katarina Tingström, stiftsadjunkt och krisberedskapssamordnare i Stockholms stift händelserna utifrån sina perspektiv lokalt och regionalt.

I samtalet som äger rum drygt tre månader efter händelserna tonar komplexa orsakssamband fram av vad som ägde rum i och omkring Husby i maj 2013. Något som lokalt betecknas som närmast vardagshändelser – det ”brinner bilar i förorten varje vår, det vet vi ” som Beatrice Lönnqvist konstaterar – kan med större medieuppmärksamhet än vanligt plötsligt, regionalt och nationellt, av andra bli beskrivet som en krishändelse. En omfattande mediebevakning signalerar i sig något extraordinärt, vilket bidrar till att fler aktörer, regionala och nationella, känner sig manade att agera. Uttalanden görs, manifestationer anordnas, vilket i sin tur rapporteras och kommenteras i traditionella och sociala medier, och så snurrar uppmärksamhetsspiralen på. Fler än vanligt dras till händelsernas centrum, nu inte enbart lokala ungdomar utan även andra ”som vill bråka med polisen” som Gunnar och Beatrice säger. Samtidigt kan helt andra faktorer, som en tv-sänd match i Champions League en viss kväll innebära lugn på samma gator. I alla fall tills matchen slutar klockan 23.

Mediebilden blir lätt förenklad när företrädare för en grupp som inte nödvändigtvis är representativ tar eller får initiativet i mediekontakterna, och ger sin syn på orsaker och verkan. Medielogiken polariserar ofta mellan offer och förövare, skurkar och hjältar, makt och vanmakt. I fallet Husby blev bilden av att ”ingenting görs i förorterna för utsatta ungdomar” en mediesterotyp och en ensidig förklaring.

- Talet om att ”det satsas ingenting” på de här områdena är olyckligt, säger Gunnar Tingström. Husby är en plats med både bostadsrätter och hyreshus, många trivs och tycker att det är en underbar plats på jorden. I vår församling finns flera fritidsgårdar, en del har öppet alla dagar i veckan, även julafton. Och samtidigt börjar vi se tredje generationens arbetslösa. Men det är inte hela sanningen att missnöjet omfattas av alla unga, har enkla orsaker och skapar en viss slags motreaktion.

En viktig erfarenhet i församlingarna är att man inte kan uppfinna en organisation när krisen redan är ett faktum. Nattöppna kyrkor och organiserade nattvandringar kräver resurser och uthållighet över tid:

- Vi gjorde det vi gör till vardags, kyrkan var öppen, vi hade vår diakoni, vi var en del av samhället som vi alltid är. Visst ringde människor och sa att ”vi måste ut på gatorna” – men vi har inte den organisationen hos oss. Det blir inte bra att göra något bara för stunden – det är så dags då att börja organisera sig, säger Gunnar Tingström och Beatrice instämmer:
- I Botkyrka har vi arbetat sedan tidigare med nattvandringar, vi har utarbetade kontakter och en bred organisation. Där är representanter för alla trossamfund i området delaktiga. Det är viktigt att vara många för att resurserna ska räcka till, alla kan inte ställa upp alltid.

- Det är också en säkerhetsfråga, fortsätter Gunnar Tingström. Vi kan inte skicka ut personal som inte har erfarenhet och kunskap om vad de ger sig in i. Svenska kyrkan är inte populär i alla sammanhang.
- Jag förbjöd egna initiativ till nattvandringar och dylikt, tillägger Krister Kappel, vi fortsatte att vandra i kommunens regi. Där fanns alla samfund representerade och personer från många olika föreningar. De vandringarna sker under säkra former och i samverkan med polisen. Alla är utbildade och medför säkerhetsutrustning.

De tre församlingarna arbetade utifrån sin lokala kontext på olika sätt.

I Järfälla församling stod kyrkoherden i ständig kontakt med kommun och lokalpolis. På så vis fick församlingen sin bild av läget via dem. Deras beskrivning var en helt annan än den som gavs via medierna, i tv och tidningar. Enligt polis och kommun var det professionella bråkmakare som försåg Järfällas ungdomar med både motiv och material för att bränna bilar.

- För mig var det viktigt att agera på den "mest sanna" bilden av situationen och inte dras med i någon panik eller överreagera, menar Krister Kappel. Konkret innebar det att vi fortsatte med ordinarie verksamhet: öppna kyrkor, ungdomsgrupper med mera. Präster, diakoner, pedagoger och vaktmästare fick dock stå tillgängliga om det skulle uppstå behov.

Medan Spånga-Kista främst arbetade diakonalt med fokus på att stötta änkan efter mannen som skjutits, och med samhällskontakter i stadsdelsnämnd och med lokal polis, var Botkyrka ute på gatorna och koncentrerade sin uppgift till de ungas behov.

- Vi tänkte: För vem gör vi det här? Vilka är viktiga för oss just nu? Det var ungdomarna. Att ta hand om deras oro som efterhand växte till rädsla, att skjutsa hem dem som behövde, att ordna ljusandakt i kyrkan, en manifestation på temat "Vad behöver vi nu?" i Ljusets Kyrka i Hallunda. Och att vandra, att möta och prata med dem som var ute på gatorna.

Botkyrka församling ingår i en etablerad organisation med nattvandrare där företrädare för alla trossamfund är representerade. Kommunen lade ut foton på Twitter med kyrkornas nattvandrare sida vid sida, det stärkte bilden av gemenskap. Och de lokala nätverken trossamfunden emellan är viktiga på mer än ett sätt, exemplifierar Beatrice:

- De unga med annan bakgrund än den svenska är trosbärare, även om de kanske inte är aktiva utövare. Det betyder att för dem är kyrkliga företrädare, imamer såväl som präster, auktoriteter. Därför kan, som en sen kväll ute på vandring hos oss, en ung svensk kvinnlig präst möta en ung man och fråga: "Borde inte du vara hemma vid den här tiden?" och få kontakt. Det mötet förhindrade i sin tur att en hel lastbil brändes.

På tal om resurser och att räcka till: På vilket sätt kan stiftet stötta församlingar i ett akut läge så som under försommarens händelser? undrar Katarina Tingström. När det blir tyst en stund föreslår hon:

- Nätverk, samordning; jag kanske vet vad andra gör med anledning av det som hänt och kan knyta ihop olika insatser och aktörer. Ett helikopterperspektiv. Förmedla kontakter, med myndigheter till exempel.

Beatrice Lönnqvist har ytterligare ett förslag:

- Suck och stön-grupper! Sådana finns redan, i regi av Religionsdialogcentrum. Efter krishändelser vore det en perfekt stiftsuppgift att dra ihop oss från församlingarna så vi får sitta och sucka och stöna tillsammans, över sådant som känns svårt, där vi inte räcker till – och lära känna varandra samtidigt.

På nationell nivå följde krissamordningen vid kyrkokansliet händelseutvecklingen, men då stift och församlingar hanterade situationen med egna resurser blev rollen denna gång främst att säkerställa dokumentation och erfarenhetsåterföring.

Stiftets insatser under själva händelserna lyfts upp med två konkreta exempel: biskop Eva Brunnes inofficiella möte med stadsdelsdirektören, krissamordnaren och barn- och unga-handläggaren i stadsdelen, liksom stiftets manifestation mot våld senare samma dag i Storkyrkan.

- Mötet med stadsdelsdirektören och hans medarbetare blev bra. Alla fick sitta ned en timme och berätta vad de gjort, en slags själavård i sig, med någon som intresserat frågar och undrar. Det är viktigt, reflekterar Gunnar Tingström.

Beatrice ger sin syn på manifestationen:

- Vi har olika roller inom Svenska kyrkan och kan ta vara på dem. Men min första, spontana reaktion var "Varför lägger ni tid på det? Var här med oss i stället och hjälp till!" Det blir symbol kontra verklighet, den skarven är inte helt lätt att överbrygga.

När något uppfattas som en större, allvarlig händelse känner sig många manade att agera, allt ifrån frivilliga till nationella företrädare för myndigheter och organisationer. Insatser som, om än välmenade, inte alltid blir så välriktade om de genomförs med bristande förankring lokalt där kunskapen och förståelsen för behov och förutsättningar finns.

- Någon företrädare för de lokala församlingarna borde ha varit på plats under själva manifestationen i Storkyrkan och bjudits in att säga några ord, menar Gunnar Tingström.
- Det blir snabbt många aktörer. Men det är de som arbetar närmast krisen som har kontakterna, vet vad som behöver göras och genomför det. Samtidigt är det viktigt att exempelvis biskopen främjar och stöttar, säger Katarina Tingström.
- Man kan ändå fråga sig om manifestationen gjordes för medie-Sverige och det offentliga, eller för att värna våra ungdomar. Men signalen blev att Svenska kyrkan är emot våld, och det är ju bra i sig, anser Beatrice Lönnqvist.

Krister Kappel i Järfälla tillägger:

- Jag tror att det är oerhört viktigt att vi som kyrka inte skapar mer oro genom vårt agerande eller genom manifestationer och annat. Det ökar bara känslan av otrygghet och kris. Om Svenska kyrkan skulle ha gjort något gemensamt så borde vi ha haft en manifestation i Husby där vi vandrat i fackeltåg mot alla former av våld. Det skulle i så fall ha skett under kyrkoherdens ledning.

- Min bedömning är att alla andra manifestationer handlar mer om kyrkans självbild än om företeelsen och de verkliga problemen. Innan varje form av agerande måste vi ställa oss frågan: "Vad signalerar vi?"

De oroliga nätterna i Husby med omnejd fortsatte i fem-sex dygn. Sedan återvände lugnet gradvis.

- Min uppfattning är att det främst var spontana insatser från Husbyborna själva som löste det hela. Kommunen hade medarbetare ute, och många goda idéer tog konkret form, som "en sten mot en korv" där man symboliskt fick lämna in en sten i stället för att kasta den och i utbyte få en varm korv, säger Gunnar Tingström.

Tre månader efteråt står mediebilderna av Husbyhändelserna i kontrast till Gunnars, Beatrices och Kristers erfarenheter:

- Vår insats under de här dagarna innebar en mobilisering av resurser, så på det viset var det extraordinärt. Men vi arbetade som vi brukar, vi har våra nattvandringar, som vanligtvis sker vid storhelger men som också fungerade nu, säger Beatrice Lönnqvist.
- Genom manifestationen i Storkyrkan riskerade Svenska kyrkan att signalera ett allvar i situationen som kanske inte riktigt fanns, att symboliskt bekräfta att "nu brinner det i Stockholm".

Under händelserna i och omkring Husby arbetade församlingarna nära stadsdelsförvaltning och polis, alla i sina respektive roller som samhällsaktörer. Polisen såg enligt Gunnar Tingström kyrkan som en hjälp i att återställa lugnet i området, som en medaktör.

Hur uppfattades kontakterna mellan kyrka och polis av de ungdomar som kritiserade polisen?

- Kyrkan är en del av samhället. Det går för vår del minst 30 år tillbaka i tiden, till Måbödalsolyckan 1988 i Norge där många barn från Kista omkom. För oss är det viktigt att värna om alla som vi har relationer till, men samtidigt stå fria. Vi arbetade diakonalt också med att stötta änkan. Men det hade blivit knepigare att vara kyrka om det blivit tydliga motsättningar mellan olika grupper. Det är viktigt att alltid fundera över sin roll, säger Gunnar Tingström.

Sammanfattning av erfarenheter

Allmänt inför, under och efter en insats:

- Reflektera över kyrkans uppgift: Vilken är vår roll? För vem, vilka är vi en resurs, och när? Låt svaret ange inriktningen på arbetet.
- Bygg inte upp en organisation enbart i och för krisen. Krisorganisationen måste vara förberedd. Det går snabbt att mobilisera om man känner varandra sedan tidigare, har upparbetade kontakter och en vardagsorganisation som kan växa med krisen.
- Frivilliggrupper som nattvandrare kräver bred uppslutning, uthållighet och tillgänglighet. Det ger också en trygghet. I osäkra lägen är det kanske inte ens lämpligt att enbart skicka ut ett

par anställda i kyrkan. Vandra tillsammans med kommunen och andra grupper som är vana nattvandrare och har ett säkerhetstänk.

- Kyrkans resurser är begränsade. Det går kanske inte att beordra nattarbete, man får bygga på frivillighet men då krävs att man är många för att skapa uthållighet. Krisen kan bli långvarig. Undersök möjlighet till samverkan över församlingsgränserna, så att närliggande församlingar kan stötta den/de mest berörda församlingarna.
- Tänk säkerhet! Svenska kyrkan är inte populär i alla sammanhang. Vi har kanske inte alltid beredskap och vana att möta hot och våld i vår arbetsmiljö. Arbetsgivaren är ansvarig för de anställdas säkerhet. (Se AFS 1993:2)
- Tänk på att det kan vara svårt att vara ett stöd för flera olika grupper, särskilt vid motsättningar och förtroendekriser.
- Kom ihåg att utvärdera och lära. Krissamordningen vid kyrkokansliet sammanställer gärna uppgifter till den inomkyrkliga erfarenhetsbanken på intranätet:
<https://internwww.svenskakyrkan.se/default.aspx?id=29465&ptid=0>

Kommunikation:

- Svenska kyrkan är enbart en aktör bland många i lokalsamhället och i en mångkulturell miljö. Det är viktigt att alltid kommunicera samarbete, inte minst för att kommunerna ska vilja vara delaktiga. Ofta ses Svenska kyrkan som en kontaktlänk till andra trossamfund, det ansvaret måste vi ta.
- Kommunikationen mellan lokal-, stifts- och nationell nivå måste hänga samman. Det som görs längre ifrån händelserna måste förankras lokalt, där förstahandskunskapen finns. Omvänt behöver de som arbetar närmast krisen stöd att se helhet, sammanhang och andra aktörers insatser och att dessa länkas samman.
- Att stiftet, exempelvis genom biskopen och/eller krisberedskapshandläggaren, visar intresse och engagemang, lyssnar och stöttar är viktigt. Kyrkokansliet och krissamordningen kan på motsvarande sätt stötta stiftet.

Mediekontakter:

- Vi får räkna med att medierna uppmärksammar även oss när något som detta inträffar. Därför bör vi bestämma innan vem som ska uttala sig för församlingen, till exempel kyrkoherden som har en samlad bild. Det finns också en risk att utsättas för ett visst tryck av journalisterna, så att någon säger mer än vad som är lämpligt med hänsyn till eventuell sekretess och tystnadsplikt.

Sociala medier:

- Ta hjälp av stift eller nationell nivå om församlingen saknar resurser för att hantera sociala medier vid en kris, och för att följa vad som sker i olika sociala nätforum. Ha en förberedd strategi i församlingen för hur man kommunicerar i sociala medier, både till vardags och om det inträffar en kris.

Manifestationer:

- Tänk noga igenom syftet. För vem, vilka, när, och varför det är lämpligt att genomföra en manifestation på stifts- eller nationell nivå? Det är viktigt att den känns rätt också för dem som berörs lokalt.
- Förankra arrangemanget och dess innehåll med dem som arbetar nära händelsen. Stäm av lägesbilderna så att man är överens om vad som sker – får en gemensam lägesuppfattning – och vad som bör göras.
- Överväg noga var och hur en eventuell manifestation ska genomföras. Oftast är det bäst att vara nära människorna och händelsen. Ibland finns ett syfte att nå ”maktens boningar” och väcka opinion.
- Var försiktig med symbolvärden så att de inte förstärker händelsernas vidd, och så att perspektivet på vad som är en kris, lokalt respektive nationellt, inte går förlorat.
- Se upp med mediebilderna av det inträffade, den kanske inte alltid stämmer med hur man lokalt ser på krisen – om det nu är en sådan.
- Det kan kännas bra för den som är längre ifrån händelserna att ändå visa att man ”gör något” – men gör något främst i det lokala sammanhanget, tillsammans.

Interreligiös samverkan lokalt:

- Det tar tid att bygga upp förtroende och goda relationer – men de går snabbt att rasera. Samarbetet är skört, sårbart för missuppfattningar och förvrängda mediebilder, förflugna ord och förhastade slutsatser.
- Kommunerna förutsätter interreligiöst samarbete. Man vill inte enbart samverka med Svenska kyrkan, men ser den ofta som en länk till övriga trossamfund.
- Vardagsarbetet är viktigt, det är på det och på personliga kontakter man bygger vid en kris.

Inomkyrklig samverkan lokalt – regionalt – nationellt:

- Kunskapen och nätverken finns lokalt: förstärk där, hellre än att vidta egna, mer eller mindre löst förankrade åtgärder på andra nivåer, kanske bara för att man känner sig kallad i krisen.
- Stiftet kan stötta med helikopterperspektiv och samordning. Detsamma gäller mellan stift och kyrkokansli. Extra resurser kan sättas in vid behov.

Att läsa vidare: *Våldsamma upplopp i Sverige – från avvikelse till normalitet?* av Torbjörn Nilsson och Anders Ivarsson Westerberg. Rapport från MSB, Myndigheten för samhällsskydd och beredskap.
<https://www.msb.se/sv/Produkter--tjanster/Publikationer/Publikationer-fran-MSB/Valdsamma-upplopp-i-Sverige/>

Om MSB:s arbete med sociala risker och social oro:

<https://www.msb.se/sv/Insats--beredskap/Hantera-olyckor--kriser/Krisinformation---Vad-gor-MSB/MSBs-arbete-med-sociala-risker-och-social-oro/>